

Synpunkter på publicerings- och citeringsindikatorn i regeringens föreslagna system

Ulf Sandström, docent, universitetslektor, Linköpings universitet (tjl), Sveriges
Lantbruksuniversitet. 2008-11-19

Regeringen har infört ett nytt resursfördelningssystem baserat på prestationer. Systemet använder två indikatorer: 1) publiceringar/-citeringar och 2) externa medel. I egenskap av Resursutredningens bibliometriska expert och som leverantör av departementets statistiska underlag för publiceringar/citeringar vill jag peka på vad som kan uppfattas vara ett försmädligt missförstånd i tillämpningen av dessa data.

Det råder bred enighet om att kvalitetsindikatorer är ett steg i rätt riktning. Så gott som alla universitet och högskolor vill att resurser skall fördelas med hänsyn till prestationer istället för de historiska fördelningsnycklar som hittills varit gällande.

I tillämpningen har regeringen valt att tackla uppkomna svårigheter genom att använda faktorer på redan viktade indikatorer utan att riktigt redovisa grunderna för detta. Indikatorerna är således allt annat än transparenta och har sannolikt låg beständighet. Redan i propositionen talas om att justera koefficienterna, eventuellt redan nästa år.

Det faktum att det råder osäkerhet om hur indikatorerna har räknats fram skapar i sin tur osäkerhet om framtiden hos universiteten. Därför riskerar vi att få en situation där minst ett år av det nya systemet går förlorat. Rimligen vore det mer effektivt att rätta till detta missförstånd redan nu så att universiteten har ett fullgott underlag för sin planering.

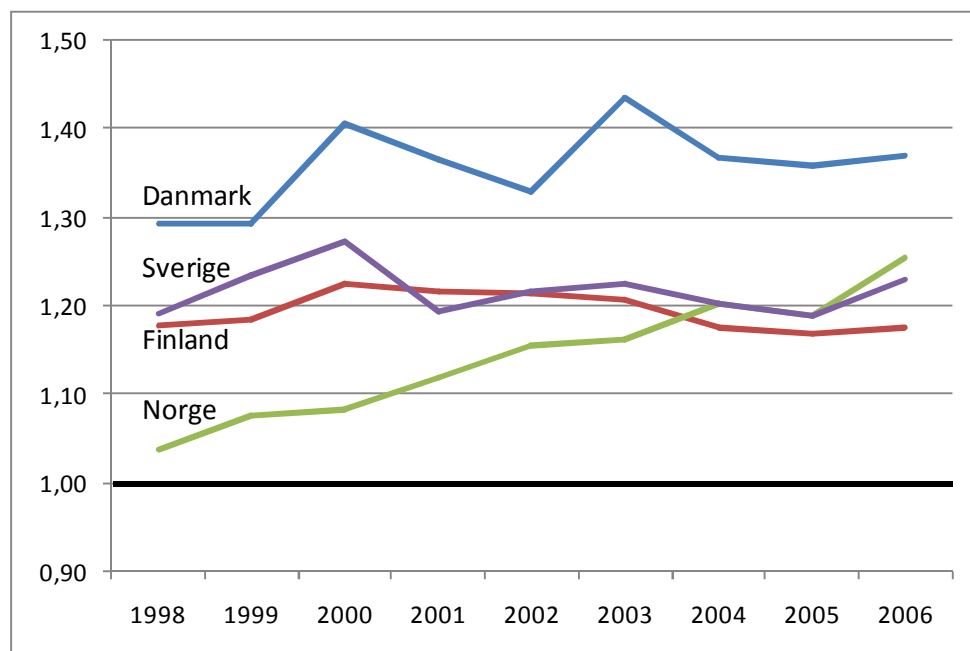
Universitetens nya situation – ledningarna har plötsligt nya medel för att genomföra satsningar – kräver en planeringshorisont som sträcker sig längre och med regler som håller länge, helst över valperioderna.

Ett system som inte förstås av de inblandade ger sannolikt icke avsedda effekter eller inga omedelbara effekter alls. Aktörerna kommer sannolikt att "ligga lågt" i väntan på nya besked. Nu koncentrerar man sig på de strategiska satsningarna. Där finns mer att vinna. Det som reformen skulle försöka att råda bot mot – ansökningshetsen – har nu än mer förvärrats.

Prestationssystemet missgynnar vissa universitet (utan att man riktigt förstår varför) och det är uppenbart att det finns orimligheter i förslaget (mer om detta nedan).

Publicerings- och citeringsindikatorn (härefter P/C-indikatorn) är konstruerad så att den straffar universitet som fabriksproducerar artiklar och som inte får citeringar (uppmärksamhet).¹ Rekommendationen är att skriva längre och bättre artiklar som blir uppmärksammade. Det skall inte löna sig att vara med i publikationsklubbar eller att salamiskiva sina publiceringar. P/C-indikatorn gynnar kvalitet i forskningen, dvs. förmåga att skriva artiklar som kollegerna använder och hänvisar till i sin forskning.

Incitamentsstrukturen i det svenska systemet har hittills gynnat företrädesvis manliga forskare med långa publikationslistor. Konkurrensen om forskningsmedel hos forskningsråd och stiftelser har varit hård. Tydligt är att bedömningskommittéerna ofta gett pengar till de som har de längsta listorna och flest publiceringar.² Det har gynnat framväxten av en publiceringskultur som går på de yttre egenskaperna hos tidskrifter (den s.k. impactfaktorn).

Figuren visar de nordiska ländernas relativa citeringsgrad (1,00 är världsgenomsnitt) under perioden 1998-2006 baserad på fast tidskriftsset om ca 3 000 vetenskapliga tidskrifter med 200 000 artiklar (2-årigt citeringsfönster).

Om vi istället studerar den relativa citeringsgraden för svenska artiklar kan vi lägga märke till att svenska forskare idag är på samma nivå som sina finska och norska kolleger vid cirka 20 procent bättre citeringsgrad än världsgenomsnittet (se figur ovan). Citeringsgraden har legat stabil sedan 1998, men dansk och norsk forskning

¹ I Resursutredningen gavs en detaljerad beskrivning av hur publicerings- och citeringsindikatorn beräknas och Högskoleverkets rapport *Resurser för citeringar* (2008) har följt upp med en förfinad metodik.

² Sandström & Hällsten (2008) Nepotism in Peer Review, *Scientometrics* Vol. 74, No. 2 (2008) 175–189.

uppvisar ett annat mönster. Danmark har tendentiell ökning från en hög nivå och Norge har en kraftig ökning från en låg nivå. Sveriges mål bör vara att nå upp till den danska citeringsnivån. Det kräver en uthållig och konsekvent politik. Norge har diskuterat sitt prestationssystem sedan 2001 och den ökning som kan märkas bör delvis kunna tillskrivas dessa diskussioner.

Vad är det som felar i regeringens beräkningar? PC-indikatorn används för att ta fram respektive universitets produktivitet/effektivitet i användningen av resurser. Problemet är att regeringens sätt att beräkna leder till att publiceringar/-citeringar inte hålls isär från externa medel. Dessa båda indikatorer bör inte blandas på ett sätt som gör att det blir omöjligt att se vad som åstadkommer vad.

Säg att vi har två universitet, A och B, med följande a) PC-värden, b) anslag och c) externa medel (se tabell nedan). Skillnaden mellan universiteterna är att det förra har en hög andel externa medel och det senare har inga externa medel.

Universitet A och B har olika storlek men deras effektivitet när det gäller resursernas omvandling till publiceringar/citeringar är densamma, båda har en kvot på 1 mellan publiceringar och totala medel och om vi fördelade medel efter detta skulle båda fortsatt ges hälften vardera (20 och 20). Men regeringen sätter PC-indikatorn i relation till anslagen, vilket ger universitet A betydligt större del av kakan eftersom detta universitet har externa medel och därför har en större total produktion. Om 5 procent fördelades (2 mkr) skulle universitet A få 1,6 mkr och universitet B få 0,4 mkr. Trots att **båda universiteterna har exakt samma produktivitet och effektivitet.**

	A	B
a) Pub/Citeringspoäng	80	20
b) Anslag mkr	20	20
c) Externa mkr	60	0
Totalt intäkter	80	20

Problemet har uppmärksammats av remissinstanserna (och berördes i Resursutredningen) men departementet har hållit fast vid att betrakta effektiviteten som en fråga endast relaterad till anslagen. **Det gör att dagens politik mera handlar om att justera anslagen till storleken på de externa medlen snarare än att premiera kvalitet i forskning.** Sannolikt var detta inte syftet med indikatorerna.

Genom att fokusera på att anslagens storlek har regeringskansliet gjort sig blinda för att det är stora initialskillnader i anslagsnivå mellan universitet. I sig behöver det inte innebära några skillnader i totalproduktivitet. Dessutom tillkommer den andra

indikatorn, externa medel, som i det här fallet skulle ge ytterligare 2 miljoner till det större universitetet.

Sammantaget är det tydligt att regeringens modell inte fokuserar på kvalitet utan istället gynnar universitet med hög andel externa medel. Ju större andelar av sådana medel desto högre tilldelning av resurser. Med en årlig omfördelning bör det snart leda till utsvältning av vissa universitet. Detta skulle vara legitimt om det hade med kvalitet att göra, men så är inte fallet. Därför bör uträkningen göras så att effekten av de externa medlen tas bort, t ex genom att beräkna en effektivitetskvot och sedan utnyttja denna för att påverka anslagsfördelningen.

För att delvis rädda situationen för de universitet som relativt snart skulle gå i graven har regeringen valt att, utan att riktigt förklara hur, införa ett viktningssystem baserat på fakultet. HUM och SAM ges dubblad effekt på pengar och publiceringar, NAT får faktor 1,5 medan TEK och MED får nöja sig som det är.

Tyvärr kan detta leda till att fördämningarna släpps lösa. Den indikator som i Resursutredningens förslag var svår, för att inte säga omöjlig, att manipulera har nu blivit öppen för allehanda justeringar och anpassningar. Mittuniversitetet har idag sina humanister inom teknisk fakultet, en klok och intressant idé för tvärvetenskaplig befruktning, men en sådan ordning går inte att upprätthålla med regeringens satta vikter. Uppsala hade bondtur eftersom alla deras tekniska forskare ryms inom naturvetenskaplig fakultet, alltså får de 50 % mer betalt för sina prestationer jämfört med sina kolleger på andra universitet inom samma områden (KTH, Chalmers, LiU, LU). Detta skapar uppenbara orättvisor i systemet.

Systemet framstår som märkligt och det blir svårt att försvara effekter som kan slå (50%) mellan forskare som arbetar i samma team såsom är fallet för forskare i fysik på AlbaNova (hälften från Stockholms universitet och hälften från KTH).

Legitimiteten för reformen är i fara genom den dåligt motiverade viktningssidén. En idé som sannolikt är införd för att justera för den problematiska uträkningen av prestationer i relation endast till de direkta anslagen. Förslaget vore att ta bort de pålagda vikterna från P/C-indikatorn.

Slutligen, ett annat problem är att produktionen från förr jämförs med dagens resurser. Detta slår onödigt hårt mot de nya universiteten som haft stark tillväxt av fakultetsmedel. De missgynnas eftersom regeringen jämför output från forsknings som var aktuell för 4-6 år sedan med resurssituationen (anslagen) idag. Detta drabbar särskilt de nya universiteten, eventuellt även Umeå universitet. Detta kan och bör justeras genom att använda tre- eller fyraårsbaserade resursgenomsnitt.